

Víkendový výzkumný tábor 2014 – „Podorličí“

The weekend research camp “Podorličí 2014”

Tomáš Diviš

Olešnice 52, 549 41 Červený Kostelec; e-mail: tomas.divis@email.cz

ÚVOD

V roce 2014 jsme pokračovali v dlouholeté a osvědčené tradici jarních výzkumných táborů pořádaných pro členy a hosty naší pobočky od roku 1994. O zrodu a historii Víkendových výzkumných táborů (VVT) podrobněji Diviš (2012).

Ročník 2014 byl připravován jako inventarizační ornitologický průzkumu střední části podhůří Orlických hor s registrací doupných stromů na dvou lesních majetcích panství Jan Kolowrat Krakowský z Rychnova nad Kněžnou – lokalitě Vlčinec (rozloha 1,75 km², kvadrát 5864, koordináty 50°13'17.6" N, 16°23'3.5" E, nadmořská výška 550 m n. m.; k. ú. Liberky, Prorubky, Kačerov, Kunčina Ves a Rampuše) a na lokalitě Bělský les (rozloha 0,9 km², kvadrát 5764, koordináty 50°11'3" N, 16°22'2.0" E, nadmořská výška 500 m n. m.; k. ú. Hláška, Bělá a Javornice), obě v okrese Rychnov nad Kněžnou. Tato oblast nebyla doposud ornitologicky komplexně prozkoumána, základní informace obsahují pouze atlasy z mapování hnízdního rozšíření ptáků (ŠŤASTNÝ *et al.* 1987, ŠŤASTNÝ *et al.* 1996, ŠŤASTNÝ *et al.* 2006).

Ve fázi raných příprav tábora jsme ještě nepočítali se zahájením celostátního mapování hnízdního rozšíření ptáků, které však bylo v mezidobí vyhlášeno a metodicky připraveno (ATLAS 2014). Proto jsme krátce před zahájením tábora do jeho programu zařadili mapování v kvadrátu 5764 se sídlem základny tábora i obou cílových lesních lokalit a vyhotovení hodinových druhových snímků (dále jen hodinovky) v kvadrátech 5763dd, 5764cd, 5864dc a 5864dd.

POPIS ÚZEMÍ

Sledované lesní lokality a mapované kvadráty se nacházejí v ohnišovské a letohradské části Podorlické pahorkatiny. Pouze mapovaná část kvadrátu 5764 a malá část kvadrátu 5764 zasahují do okrajové části Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Orlické hory. Území má členitě pahorkatinný až ploše vrchovinný reliéf v nadmořských výškách od 430 m do 650 m. Lesnatost kvadrátů 5763 a 5764 dosahuje přibližně 50 %, v kvadrátu 5864 převažuje zemědělská půda. Les pokrývá hlavně strmá údolí vodních toků a pozemky se zhoršenou dostupností nebo se špatnou bonitou půdy. Na zemědělské půdě ve vyšších polohách převažují louky a pastviny, v nižších polohách pak orná půda s obilninami, kukuřicí a řepkou.

Obě sledované lesní lokality tvoří hospodářský les obhospodařovaný pasečným způsobem. V Bělském lese dominují jehličnany s převažujícím smrkem ztepilým (*Picea abies*). Na lokalitě Vlčinec pokrývají pravobřežní strmé svahy Liberského potoka zejména různověké porosty buku lesního (*Fagus sylvatica*) s vtroušeným javorem klenem (*Acer*

pseudoplatanus), smrkem ztepilým a jedlí bělokorou (*Abies alba*). Taková společenstva se v menším měřítku nacházejí i na mírnějších svazích levého břehu Liberského potoka, ale převládají zde porosty s dominancí smrku ztepilého. Na četných místech lokality Vlčinec vystupují nad povrch terénu balvany nebo nižší granodioritové skalky.

Liberský potok pramení v CHKO Orlické hory v jižním svahu vrchu Pláň (873 m n. m.) a vlévá se do řeky Kněžná u Lukavice nedaleko Rychnova nad Kněžnou. Lokalitou Vlčinec protéká neregulovaným korytem v mírných meandrech. Dále sledovaným územím protékají říčky Zdobnice, Řička a Rokytěnka. Významnější stojaté vody se zde nenacházejí.

Osídlení je výrazně řidší než v nižších polohách v okolí Rychnova nad Kněžnou nebo Žamberka a tvoří je menší obce a osady s vysokým zastoupením rekreačních objektů. Ubytovací základna se nacházela v Kunčině Vsi (kvadrát 5764, koordináty 50°13'23" N 16°23'10" E, 650 m n. m.).

METODIKA

Na lesních lokalitách Bělský les a Vlčinec došlo mimo základní ornitologický inventarizační průzkum i k vyhledávání, značení a registraci významných doupných stromů podle metodiky používané v lesích na Českomoravské vrchovině (ČSO 2007). S přihlédnutím k dřevinné a věkové skladbě porostů a charakteru terénu jsme na lokalitě Vlčinec provedli dne 31. 5. 2014 celodenní inventarizační průzkum a vyhledávání doupných stromů za účasti všech přítomných účastníků VVT metodou rojnice. Dvě osoby byly vybaveny sadou na označení doupných stromů (ocelový kartáč, šablona, modrá barva ve spreji) a rozestaveny tak, aby se k nalezeným doupným stromům mohly dostat co nejnáze a nejrychleji. Označené doupné stromy byly s pomocí porostní mapy zaregistrovány do příslušných porostů nebo porostních skupin. Zároveň byly akusticky i vizuálně registrovány všechny přítomné druhy ptáků. Jednotvárnější a snadno dostupný Bělský les byl méně intenzivně inventarizován ve dnech 30. a 31. 5. 2014.

Na sběru dat pro hnízdní atlas (ATLAS 2014) se podílelo 10 účastníků VVT od 29. 5. do 1. 6. 2014, čtyři hodinovky v kvadrátech 5763dd, 5764cd, 5864dc a 5864dd byly provedeny vždy jen jedním z účastníků tábora. Mírně negativně byl program VVT ovlivněn chladným a deštivým počasím v pátek 30. 5. 2014, v dalších dnech byly terénní podmínky velmi dobré.

Všechna data sebraná v programu Mapování hnízdního rozšíření ptáků byla krátce po skončení tábora zadána do faunistické databáze *atlas.birds.cz*. Přehled zjištěných ptačích druhů a registr doupných stromů včetně jejich souřadnic byly po skončení tábora předány elektronicky majiteli panství Jan Kolowrat Krakowský z Rychnova nad Kněžnou.

Do programu VVT se v různé míře zapojili Jan Bartoníček, Tomáš Diviš, Jana Divišová, Martin Fejfar, Alexandra Horová, Vladimír Lemberk, Marcela Lemberková, Karel Málek, Karel Tomeš a Jaroslav Vaněk.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Na lokalitě Vlčinec bylo nalezeno a zaregistrováno sedm doupných stromů (6× buk lesní, 1× bříza bělokorá *Betula pendula*) s dutinami po datlu černém (*Dryocopus*

martius). Na lokalitě Bělský les byly nalezeny pouze dva doupné stromy (1× modřín opadavý *Larix decidua*, 1× smrk ztepilý) s dutinami po strakapoudu velkém (*Dendrocopos major*). Četnost doupných stromů byla překvapivě nízká, zejména na lokalitě Vlčinec s vysokým podílem starých buků v porostech vhodných pro datla černého, ale dobře koresponduje s malou frekvencí pozorování šplhavců obecně. V nejintenzivněji sledovaném kvadrátě 5764 byli během celého konání VVT zjištěni: 5× strakapoud velký, 3× datel černý, 1× žluna zelená (*Picus viridis*), 1× žluna šedá (*Picus canus*).

Během celého VVT bylo registrováno celkem 76 druhů ptáků (tab. 1). Během čtyř hodinovek bylo zjištěno 31 druhů v kvadrátu 5763dd, 38 druhů v kvadrátu 5764cd, 40 druhů v kvadrátu 5864dc a 49 druhů v kvadrátu 5864dd. Žádný z navštívených velkých kvadrátů nebyl kontrolován po celé ploše ani v reprezentativním vzorku všech typů prostředí.

Přesto je pravděpodobné, že mezi druhy, jejichž registrace pravděpodobně odráží pozitivní změny v početnosti na celém našem území (JPSP 2014), patří zejména volavka popelavá (*Ardea cinerea*), chřástal polní (*Crex crex*), holub doupňák (*Columba oenas*), krkavec velký (*Corvus corax*) a drozd kvíčala (*Turdus pilaris*). Nečekané pozorování samce bažanta obecného (*Phasianus colchicus*) na samém okraji obce Kounov (kvadrát 5864dd) se nemusí týkat jedince divoké populace.

Mezi zvláště chráněné druhy, které nebyly na území mapovaném při VVT zastíženy při dřívějších hnízdních mapováních (ŠŤASTNÝ *et al.* 1987, ŠŤASTNÝ *et al.* 1996, ŠŤASTNÝ *et al.* 2006) a byly tak v roce 2014 na mapovaném území potvrzeny jako hnízdící nově, či po delší pauze, patří včelojed lesní (*Pernis apivorus*), krahujec obecný (*Accipiter nisus*), žluna šedá (*Picus canus*), ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*) a králíček ohnivý (*Regulus ignicapillus*). Jejich absence při starších hnízdních mapováních nemusí nasvědčovat pozdějšímu šíření druhů nebo jejich populačnímu růstu, ale může být způsobena pouze dřívějším nedostatečným mapovacím úsilím ve vhodném prostředí.

Z ostatních obratlovců zjištěných během tábora stojí za zmínku mladý jelen a laň jelena lesního (*Cervus elaphus*) a jezevec lesní (*Meles meles*) na lokalitě Vlčinec a kuna lesní (*Martes martes*) na lokalitě Bělský les.

SOUHRN

Ve dnech 29. 5. 2014 až 1. 6. 2014 se v rychnovské části Podorličí v částech kvadrátů 5763, 5764 a 5864 uskutečnil 21. ročník Víkendového výzkumného tábora za účasti celkem 10 členů Východočeské pobočky České společnosti ornitologické. Na lesních lokalitách Vlčinec a Bělský les bylo nalezeno, označeno a zaregistrováno 7 doupných stromů s dutinami po datlu černém (*Dryocopus martius*) a dva doupné stromy s dutinami po strakapoudu velkém (*Dendrocopos major*). Zjištěno bylo celkem 76 druhů ptáků a získány byly 4 druhové hodinové snímky v malých kvadrátech 5763dd, 5764cd, 5864dc a 5864dd. Při srovnání nalezených zvláště chráněných a několika vybraných druhů ptáků s výsledky předchozích kol mapování hnízdního rozšíření ptáků byla konstatována přibližná shoda s obecně známými trendy ve vývoji populací, nelze vyloučit ani možnost nedokonalé kontroly kvadrátů v prvních kolech hnízdního mapování.

SUMMARY

From 29 May to 1 June 2014, the 21th annual weekend research camp of the East Bohemian Branch of the Czech Society for Ornithology (VČP ČSO) took place in the areas of “Podorličí” region (Grid. nos. 5763, 5764 and 5864). The ten ornithologists who took part recorded a total of 76 bird species representing 10 orders. Possible breeding was registered at 45 bird species, probable breeding at 15 species, confirmed breeding at 14 species and 2 species were classified as non-breeding. Honey Buzzard (*Pernis apivorus*), Eurasian Sparrowhawk (*Accipiter nisus*), Stock Dove (*Columba oenas*), Grey-headed Woodpecker (*Picus canus*) and Spotted Nutcracker (*Nucifraga caryocatactes*) were among the most noteworthy species recorded. Participants found and marked 7 nest holes of Black Woodpecker (*Dryocopus martius*) and 2 nest holes of Great-spotted Woodpecker (*Dendrocopos major*) in wood localities Vlčinec (coordinates 50°13'17.6" N, 16°23'3.5" E) and Bělský les (coordinates 50°11'3" N, 16°22'2.0" E).

LITERATURA

- ATLAS 2014: *Metodika hnízdního atlasu ČR 2014–2017*. Dostupné na www.bigfiles.birdlife.cz/Atlas.pdf. Naposledy navštíveno 14. 9. 2015.
- ČSO 2007: *Ochrana doupných a odumřelých stromů v lesích*. Dostupné na www.cso.cz/index.php?ID=1660. Naposledy navštíveno 14. 9. 2015.
- DIVIŠ T. 2012: Osmnáctý ročník VVT „Broumovsko 2011“. *Panurus* 21: 79–88.
- JPSP 2014: *Indexy a trendy*. Dostupné na http://jpsp.birds.cz/vysledky.php?ref_from=public_left_menu. Naposledy navštíveno 14. 9. 2015.
- ŠŤASTNÝ K., RANDÍK A. & HUDEC K. 1987: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973/77*. Academia, Praha.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 1996: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985/1989*. H & H, Praha.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Aventinum, Praha.

Tab. 1: Seznam druhů ptáků zaznamenaných v průběhu 21. ročníku VVT „Podorličí“ v termínu 29. 5. – 1. 6. 2014. Zvláště chráněné druhy označeny tučně: *ohrožený druh, **silně ohrožený druh.

Fig. 1: List of bird species recorded during the 21th annual weekend research camp (organized by the East Bohemian Branch of the Czech Society for Ornithology) in the “Podorličí” region, Grid. nos. 5763, 5764 and 5864 on 29 May to 1 June 2014. Used categories of the breeding behaviour (Atlas codes) originated from the Czech breeding bird atlas 2014–2017. Bold marked especially protected bird species by the Czech law: *vulnerable, **endangered.

Druh / Species	Průkaznost hnízdění / Atlas code	Kvadrát / Grid no.	Lokalita výskytu / Breeding locality
1. <i>Ardea cinerea</i>	0	5864	
2. <i>Ciconia nigra</i>**	A1	5764, 5864	Kunčina Ves, Kounov
3. <i>Anas platyrhynchos</i>	A1	5864	
4. <i>Buteo buteo</i>	B4	5864	
5. <i>Pernis apivorus</i>**	A1	5764	Kunčina Ves
6. <i>Accipiter nisus</i>**	A1	5764	Kunčina Ves
7. <i>Falco tinnunculus</i>	B4	5764	
8. <i>Falco subbuteo</i>**	B3	5864	Bělský les
9. <i>Coturnix coturnix</i>**	A2	5864	Kameničná

Druh / Species	Průkaznost hnízdění / Atlas code	Kvadrát / Grid no.	Lokalita výskytu / Breeding locality
10. <i>Phasianus colchicus</i>	0	5864	Kounov
11. <i>Crex crex</i>**	A2	5764	Kunčina Ves
12. <i>Vanellus vanellus</i>	B7	5864	Hláška
13. <i>Columba oenas</i>**	A2	5764	Vlčinec
14. <i>Columba palumbus</i>	B5	5764, 5864, 5763	
15. <i>Streptopelia turtur</i>	A2	5764, 5763	
16. <i>Streptopelia decaocto</i>	B5	5864, 5763, 5764	
17. <i>Apus apus</i>*	A1	5864	Kounov
18. <i>Dryocopus martius</i>	A2	5764, 5864	
19. <i>Dendrocopos major</i>	C16	5764, 5864, 5763	
20. <i>Picus viridis</i>	A2	5764	
21. <i>Picus canus</i>	A2	5764	Vlčinec
22. <i>Alauda arvensis</i>	A2	5764, 5864, 5763	
23. <i>Hirundo rustica</i>*	B6	5764, 5864, 5763	Rampuše, Lukavice, Kameničná
24. <i>Delichon urbicum</i>	C16	5764, 5864	
25. <i>Motacilla alba</i>	B6	5764, 5864	
26. <i>Motacilla cinerea</i>	B3	5764, 5864	
27. <i>Prunella modularis</i>	A2	5764, 5864, 5763	
28. <i>Erithacus rubecula</i>	A2	5764, 5864, 5763	
29. <i>Phoenicurus ochrurus</i>	C13	5764, 5864, 5763	
30. <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	A2	5764, 5864, 5763	
31. <i>Saxicola rubetra</i>*	A2	5764	Rampuše
32. <i>Muscicapa striata</i>*	A2	5764, 5864, 5763	Kunčina Ves, Lukavice, Vlčinec
33. <i>Ficedula hypoleuca</i>	A2	5764	
34. <i>Turdus merula</i>	C14	5764, 5864, 5763	
35. <i>Turdus philomelos</i>	C14	5764, 5864, 5763	
36. <i>Turdus viscivorus</i>	A2	5764, 5864	
37. <i>Turdus pilaris</i>	C14	5764, 5864, 5763	
38. <i>Acrocephalus palustris</i>	A2	5764, 5864	
39. <i>Hippolais icterina</i>	A2	5864, 5763	
40. <i>Sylvia atricapilla</i>	B7	5764, 5864, 5763	
41. <i>Sylvia borin</i>	A2	5764, 5864	
42. <i>Sylvia curruca</i>	A2	5764, 5864, 5763	
43. <i>Sylvia communis</i>	A2	5764, 5864, 5763	
44. <i>Phylloscopus collybita</i>	A2	5764, 5864, 5763	
45. <i>Phylloscopus trochillus</i>	A2	5864, 5764	
46. <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	A2	5764, 5864	
47. <i>Regulus regulus</i>	A2	5864, 5764	
48. <i>Regulus ignicapillus</i>	A2	5764, 5864	
49. <i>Parus major</i>	C14	5764, 5864, 5763	
50. <i>Cyanistes caeruleus</i>	C13	5764, 5864, 5763	
51. <i>Poecile palustris</i>	A2	5764, 5763	
52. <i>Periparus ater</i>	A2	5764, 5864	

Druh / Species	Průkaznost hnízdění / Atlas code	Kvadrát / Grid no.	Lokalita výskytu / Breeding locality
53. <i>Lophophanes cristatus</i>	A2	5864	
54. <i>Sitta europaea</i>	B7	5764, 5864	
55. <i>Certhia familiaris</i>	A2	5764	
56. <i>Troglodytes troglodytes</i>	A2	5764, 5864, 5763	
57. <i>Sturnus vulgaris</i>	C14	5764, 5864, 5763	
58. <i>Lanius collurio</i>*	B3	5764, 5864, 5763	Kunčina Ves, Lukavice
59. <i>Garrulus glandarius</i>	B7	5764, 5864	
60. <i>Pica pica</i>	C11	5864	
61. <i>Nucifraga caryocatactes</i>*	A1	5864	Bělský les, Kounov
62. <i>Corvus monedula</i>**	A1	5864	Kounov
63. <i>Corvus cornix</i>	B3	5864, 5763	
64. <i>Corvus corax</i>*	A1	5764	Rampuše, Vlčinec
65. <i>Passer domesticus</i>	C13	5764, 5864, 5763	
66. <i>Passer montanus</i>	C13	5764, 5864	
67. <i>Fringilla coelebs</i>	C14	5764, 5864, 5763	
68. <i>Serinus serinus</i>	A2	5864, 5763	
69. <i>Carduelis chloris</i>	A2	5764, 5864	
70. <i>Carduelis carduelis</i>	B3	5764, 5763	
71. <i>Carduelis canabina</i>	A2	5764, 5864	
72. <i>Carduelis spinus</i>	A2	5764, 5864	
73. <i>Loxia curvirostra</i>	A2	5764, 5864	
74. <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	A1	5764, 5864	
75. <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	A2	5764	
76. <i>Emberiza citrinella</i>	C14	5764, 5864, 5763	